Luontokadon ehkäisy voi olla kipeä prosessi

16.12.2021

Suomen luontopaneeli listasi toimia ehkäistä luontokatoa ja lisätä suojelualueita syksyllä 2021. Yksi luontopaneelin listaamista tärkeistä asioista oli luonnon monimuotoisuuden turvaaminen suojelualueita lisäämällä. Luontopaneeli arvioi, että erityisesti eteläisessä Suomessa suojelun piiriin tarvitaan satojatuhansia hehtaareja uusia metsäalueita, jotta monimuotoisuus voidaan turvata alueellisesti oikeudenmukaisesti (Yle 2021a).

Ympäröivän luonnon pitäminen terveenä on kaikkien etujen mukaista. Luontokadon ehkäisy on tärkeä teema, sillä ihmisille tärkeät ekosysteemipalvelut perustuvat luonnon toimintaan. Jos luonto ei pysty tarjoamaan elämän edellytyksiä, kuten puhdasta ilmaa ja vettä, ihminenkään ei voi hyvin. Tämän kohtalonyhteyden ymmärtävät varmasti kaikki.

Luontokadon ehkäisy tulee vaikuttamaan merkittävästi mm. maa- ja metsätalouden toimintaedellytyksiin. Ammattikorkeakouluilla on tärkeä rooli rakentaa siltaa tutkitun tiedon ja elinkeinoelämän välillä. Onkin syytä keskustella, miten suojelutavoitteisiin päästään sosiaalisesti kestävällä tavalla.

Euroopan unionilla kunnianhimoiset tavoitteet

Euroopan unionin biodiversiteettistrategian tavoitteena on saada luonnon monimuotoisuus elpymään vuoteen 2030 mennessä. Suojelualueisiin liittyy kolme tavoitetta:

1. Oikeudellisen suojelun piirissä tulee olla vähintään 30 prosenttia EU:n maa- ja merialueista.
2. Tästä vähintään kolmannes eli 10 prosenttia pinta-alasta on suojeltu tiukasti.
3. Pinta-alasta riippumatta kaikki jäljellä olevat luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät on suojeltu tiukasti.

Lisäksi strategian mukaan suojelu tulee kohdentaa alueisiin, joilla on suuri monimuotoisuusarvo tai -potentiaali. Keskustelua käydään mm. siitä, tulisiko tavoitteet asettaa maakunta- tai jopa seutukuntatasolle.

Tavoitteet kuulostavat hyviltä, mutta kuka määrittelee sen, kenen omaisuuden suojaan kadotaan, vai perustuuko tavoitteiden saavuttaminen täysin vapaaehtoisuuteen? Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla metsien lakisääteisiä suojelukohteita on metsäpinta-alasta vain 2,4 % (Alueellinen metsäohjelma 2019). Suojelualueiden lisäämisessä puhutaan merkittävästä pinta-alan lisäyksestä, sillä Suomen luontopaneeli arvioi, että Etelä-Pohjanmaalla tarvitaan 78 000 ha lisää suojeltua metsämaata ja 3 000 ha kitumaata, jotta 10 % tiukan suojelun tavoite täyttyisi (Kotiaho, ym. 2021). Laajoja valtion omistamia alueita on lähinnä maakunnan itäosissa Alajärvellä, Soinissa ja Ähtärissä. Kansallispuistoja löytyy Suupohjan alueella. Näillä alueilla suojelutavoitteet täyttyvät helposti, jos toimenpiteet kohdistetaan yksityisten metsien ulkopuolelle.

Mutta miten käy niillä alueille, joilla ei ole tarpeeksi valtion metsiä? Esimerkiksi METSO- ja HELMI-ohjelmien vapaaehtosuuteen perustuvien suojelutoimien suosio saattaa kasvaa tulevaisuudessa. Esimerkiksi Seinäjoen

ammattikorkeakoulun Metsänomistuksen perusteet -opintojaksolla vapaaehtoinen metsien suojelu otetaan yhtenä näkökulmana huomioon kurssin sisällössä. Aihe kiinnostaa nykyisiä ja tulevia metsänomistajia. Luontopaneelikin tunnistaa asiaan liittyvät haasteet, sillä se listaa, että ”*oikeudenmukaisuuden kannalta on tärkeää, että lisäsuojelun rahoituspohja turvataan ja metsänomistajien taloudelliset menetykset korvataan*” (Kotiaho ym. 2021).

Perinteisesti kansallispuistoja ja luonnonpuistoja on perustettu erityisesti valtion maille Pohjois- ja Itä-Suomessa. Eteläisen Suomen suojelupaineet kohdistuisivat yksityismaille, koska Metsähallituksen Rannikon puistoalueen ja Sipoonkorven tai Nuuksion lisäksi suojelualueita on vähän.

Mikäli suojelualueiden määrä kasvaa, on se pois puuntuotannosta ja aluetalouksien rahavirroista. Jos metsäyhtiön hankintapiirin puunhankinta on 1 000 000 kiintokuutiometriä vuodessa, niin hankinta työllistää noin viiden hengen esikunnan lisäksi parikymmentä ostohenkilöä, noin 30 hakkuukonetta ja 30 kuormatraktoria kaksivuorotyössä sekä noin 30 puutavara-autoa kuljettajineen. Jos puukuution arvo on keskimäärin 35 euroa, on bruttokantorahatulojen arvo piiritasolla 35 miljoonaa euroa. Tästä noin 25 % palautuu pääomaveroina valtiolle.

Tarvitaankin kokonaisvaltaisia laskelmia eri metsänkäyttömuotojen ja ekosysteemipalvelujen osalta. Lisäksi tarvitaan yhteiskunnallisia kompromisseja metsien ja eri maankäyttömuotojen käytön osalta. Aiheeseen liittyy kuitenkin monta kysymystä eikä kaikki vaikutukset kohdistu pelkästään ihmisiin.

Luonto ei kunnioita maankäytön suunnittelua

EU:n asettamien tarkkojen pinta-alojen noudattaminen voi olla kaksiteräinen miekka. Hyvä kysymys on esimerkiksi ihmisen vaikutuksen lisääntyminen muilla kuin suojelualueilla. Kun suojelualueita lisätään, ihmistoiminnan ympäristöpaine kohdistuukin jäljellä olevalle pienemmälle pinta-alalle. Joillakin alueilla ihmistoimintaan aiemmin käytössä ollut pinta-ala saattaa vähentyä 95 %:sta 70 %:iin. Tämän seurauksena ihminen voi muokata luontoa yhä voimakkaammin suojelualueiden ulkopuolella, millä voi olla vielä tunnistamattomia ympäristövaikutuksia. Ihmiset voivat jopa kiihdyttää esimerkiksi metsäkatoa, jos ympäristötavoitteet uhkaavat elinkeinoa lähitulevaisuudessa. Tällaista merkkiä on nähty esimerkiksi aiempien metsiensuojelutavoitteiden yhteydessä (Yle 2021b)

Ihminen ei voi määritellä sitä, missä eliölajit liikkuvat tai mihin sateet lankeavat. Mikäli luonnon toimintaa ei voida turvata kaikkialla, hajallaan olevien suojelualueiden rooli saattaa jäädä vähäiseksi. Suojelualueet voivat kyllä turvata tiettyjen lajien olemassaolon, mutta miten turvata sellaisten luonnonprosessien toiminta, jotka ovat laaja-alaisia ekosysteemipalveluita, kuten hydrologisen kierron tuottama puhdas vesi, ilma tai tulvasuojelu? Entä miten käy metsien monikäytölle, kuten marjastukselle, metsästykselle tai retkeilylle, jos metsätalouden tehokkuutta kasvatetaan suojelualueiden ulkopuolella? Onko ekstensiivinen, luonnon ehdoilla tapahtuva laaja-alainen maankäyttö parempaa kuin intensiivinen maankäyttö suojelualueiden ulkopuolella?

EU:n asettamien tarkkojen pinta-alojen suhteen on oltu aiemminkin pulassa. Yhtenä esimerkkinä on nitraattiasetus. Nitraattiasetuksen tarkasta noudattamisesta on seurannut esimerkiksi se, että turvepeltoja on raivattu yhä enemmän lannanlevitystä varten. Tämä taas on lisännyt huomattavasti maataloudesta syntyviä

ilmastopäästöjä ja asetuksen alkuperäisen tavoitteen noudattaminen on aiheuttanut uusia yllättäviäkin ympäristöongelmia.

Toinen hyvä esimerkki on energiaturpeen alasajo, joka ei ole ollut millään tavalla sosiaalisesti kestävää. Prosentuaalisten tavoitteiden asettaminen, kuten energiaturpeen käytön puolittaminen vuoteen 2030 mennessä, voi luoda konkretiaa poliittisiin päätöksiin, mutta se voi aiheuttaa ennalta arvaamattomia tilanteita. Nyt kipuillaan esimerkiksi sen kanssa, että turvetuotannosta vapautuvien suonpohjien ilmastoviisaasta jälkikäytöstä on vain vähän tutkittua tietoa juuri sellaisilla alueilla, jotka jäävät tuotannosta pois paksuturpeisina ja ennenaikaisesti. Alueet pitäisi saada sitomaan nopeasti hiiltä, mutta jälkihoitovaiheen byrokratia ruuhkautuu ja jälkikäyttömuoto pitäisi valita ilman pitkän ajan tutkittua tietoa. Samalla oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) varat tulisi käyttää etupainotteisesti seuraavan kahden vuoden aikana esim. jälkikäytön kehittämiseen. Tilanteessa on siis monta epävarmaa tekijää ja nyt tehdyillä mahdollisesti hätäisilläkin päätöksillä on pitkäaikaisia vaikutuksia ympäristöön.

Suojelualueiden pinta-alojen tarkan tuijottamisen sijaan, huomio pitäisikin kiinnittää monitavoitteisuuteen, kokonaisuuksiin ja monimuotoisuuden turvaamiseen myös suojelualueiden ulkopuolella. Prosenttiosuuksiin tuijottaminen on hyvä liiketoiminnan mittari, mutta soveltuu vähintäänkin arveluttavasti luonnonprosessien ja ihmistoiminnan yhteensovittamiseen.

FT Kari LaasasenahoMMT, dos. Risto Lauhanen
Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Lähteet:

Kotiaho, J., Ahlvik, L., Bäck, J., Hohti, J., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Ketola, T., Kulmala, L., Lakka, H-K., Lehikoinen, A., Oksanen, E., Pappila, M., Sääksjärvi, I. E., Peura M. 2021. METSÄLUONNON TURVAAVA SUOJELUN KOHDENTAMINEN SUOMESSA. Suomen luontopaneeli. Saatavilla: https://luontopaneeli.fi/ajankohtaista/luontopaneelin-mietinto-metsaluonnon-turvaava-suojelun-kohdentaminen/ (8.12.2021).

Yle 2021a. Luontopaneeli: Suomen metsiä on suojeltava satojatuhansia hehtaareja lisää. Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/3-12209582 (1.12.2021).

Yle 2021b. Vaikuttaako Glasgow’n suuri metsäjulistus Suomen metsien hoitoon tai yhtään mihinkään? Asiantuntija: Edellisten jälkeen metsäkato on vain kiihtynyt. Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/3-12171458 (7.12.2021)